

Pravna zaštita ambijentalnih celina od negativnih tehnogenih uticaja: primer manastira Studenica

Msc Vera Stanković, prof. dr Vladan Joldžić,
dr Ana Batrićević

Naučni rad

UDC:502.6:504.05(497.11)

UVOD

Manastir Studenica se nalazi u mestu Studenica, na teritoriji opštine Kraljevo i predstavlja najznačajniji i najveći manastirski kompleks srednjovekovne Srbije. Manastir i okolina obuhvataju parcele koje pripadaju opštinama: Zasad, Ušće, Brezova i Dolac [1]. Studenicu je osnovao Stefan Nemanja 1196. godine, neposredno pošto je napustio presto i zamonašio se. Zahvaljujući Rastku Nemanjiću, Studenica je ubrzo postala politički i kulturni centar. Rastko Nemanjić napisao je čuveni Studenički tipik [2], koji sadrži pravila monaškog života u manastiru. Od tada, monaška zajednica Studenice nije prekidala svoj život [3].

Kralj Radoslav dodao je manastirskoj crkvi pripratu 1245., a kralj Milutin crkvu svetih Joakima i Ane. Od sredine 15. veka, Turci su često napadali manastir, a prva značajna restauracija sprovedena je 1569., kada su ponovo naslikane freske u Bogorodičinoj crkvi. Zemljotres i požar oštetili su manastir početkom 17. veka. U manastiru Studenica počivaju mošti Stefana Nemanje, njegove supruge Anastasije i njihovog sina Stefana Prvovenčanog [4].

Unutar manastirskih zidina nalaze se: 1) Bogorodična crkva, 2) Kraljeva crkva (crkva svetih Joakima i Ane) i 3) crkva svetog Nikole (Nikolača). Tokom 2012. godine u manastirskom kompleksu nađeni su ostaci dve crkve iz 13. veka. Manastir je poznat po freskama vizantijske škole iz 13. i 14. veka. Okružen je zidinama duž čije unutrašnjosti su smeštene monaške prostorije. U neposrednoj blizini su spomenici kulture od velikog značaja: Donja i Gornja Savina isposnica [5], kao i arheološki lokaliteti sa ostacima naseobina radnika koji su vadili i obrađivali mermer za izgradnju Bogorodičine crkve. Manastirski posed je vlasništvo Srpske pravoslavne crkve, a okolno zemljiste pripada Republici Srbiji [4].

Adresa autora: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, Gračanička 12

Rad primljen: 15. 08. 2016.

Rad prihvaćen: 30. 10. 2016.

Studenica je proglašena za spomenik kulture 1947. [6]. Kao nepokretno kulturno dobro-spomenik kulture od izuzetnog značaja kategorisana je 1979. [7]. U Centralni registar Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, Studenica upisana je 1982. [8].

Na UNESCO Listi svetske kulturne i prirodne baštine Studenica se nalazi od 1986. Od 1970. pod zaštitom države su i stabla zelenike u manastirskom dvorištu [9]. Dodatnu zaštitu manastira garantuju i Prostorni plan područja posebne namene Parka prirode Golija [10] i Prostorni plan Grada Kraljevo [11].

Sve komponente koje čine Studenicu kulturnim dobrom od izuzetne univerzalne vrednosti nalaze se unutar manastirskog imanja površine od 1,16 ha. Između manastira i okoline je „tampon-zona“ od 269 ha. Svi spomenici, a naročito delikatne freske, dobro su očuvani i njihovo stanje je pod konstantnim nadzorom stručnjaka. Restauracija Bogorodičine crkve sprovedena je nakon niza arheoloških i arhitektonskih istraživanja kako bi se zadržao njen originalni izgled. Upotreboom tradicionalnih materijala i tehnika očuvana je autentičnost restauriranih objekata i predmeta [4].

Cilj rada je predstavljanje celokupne nacionalne regulative i međunarodnopravnog okvira zaštite manastira Studenica u statusu kulturnog dobra i spomenika kulture od izuzetnog značaja.

1. MEĐUNARODNOPRAVNI OKVIRI

Zbog svoje jedinstvenosti, neprocenjive vrednosti i statusa nepokretnog kulturnog dobra-spomenika kulture od izuzetnog značaja, manastir Studenica uživa pravnu zaštitu na međunarodnom i nacionalnom nivou.

Za pravnu zaštitu manastira Studenica relevantno je nekoliko međunarodnih konvencija, čija je potpisnica i Republika Srbija: 1) Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba [12], 2) Konvencija o merama za zabranu i sprečavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara [13], 3) Konvencija za zaštitu svetske kulturne i prirodne baštine [14], 4) Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa (revi-

dirana) [15] i 5) Evropska konvencija o zaštiti arhitektonskog nasleđa [16].

2. ZAKON O KULTURNIM DOBRIMA

Zakon o kulturnim dobrima [17] definiše kulturna dobra kao stvari i tvorevine materijalne i duhovne kulture od opšteg interesa koje uživaju posebnu zaštitu. Ona mogu biti: 1) nepokretna (spomenici kulture, prostorne kulturno-istorijske celine, arheološka nalazišta i znamenita mesta) i 2) pokretna (umetničko-istorijska dela, arhivska građa, filmska građa i stara i retka knjiga). Prema značaju kulturna dobra se dele na: 1) kulturna dobra, 2) kulturna dobra od velikog značaja i 3) kulturna dobra od izuzetnog značaja. Zaštićena okolina nepokretnog kulturnog dobra uživa zaštitu kao i kulturno dobro (čl. 3.). Stvari i tvorevine za koje se prepostavlja da imaju svojstva od posebnog značaja za kulturu, umetnost i istoriju, su dobra koja uživaju prethodnu zaštitu (čl. 5.).

Kulturno dobro od izuzetnog značaja, poput Studenice, mora imati bar jednu od ovih odlika: 1) da ima poseban značaj za društveni, istorijski i kulturni razvoj naroda u nacionalnoj istoriji, odnosno za razvoj njegovog prirodnog okruženja; 2) da svedoči o presudnim istorijskim događajima i ličnostima i njihovom delovanju u nacionalnoj istoriji; 3) da predstavlja jedinstvene (raretetne) primerke stvaralaštva svog vremena ili jedinstvene primerke iz istorije prirode; 4) veliki uticaj na razvoj društva, kulture, tehnike i nauke; 5) da ima izuzetnu umetničku ili estetsku vrednost (čl. 5.).

Kulturno dobro i dobro koje uživa prethodnu zaštitu ne smeju se oštetiti, uništiti, niti se bez odgovarajuće saglasnosti može menjati njihov izgled, svojstvo ili namena (čl. 7.). Zaštita nepokretnih kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline, odnosno dobara koja uživaju prethodnu zaštitu obezbeđuje se i na osnovu propisa o planiranju i uređenju prostora, izgradnji objekata i zaštiti životne sredine (čl. 8.). Spomenik kulture, kao manastir Studenica, jeste građevinsko-arhitektonski objekat od posebnog kulturnog ili istorijskog značaja, ali i njegova graditeljska celina, objekat narodnog graditeljstva, drugi nepokretni objekat, deo objekta i celine sa svojstvima vezanim za određenu sredinu, delo monumentalnog i dekorativnog slikarstva, vajarstva, primenjenih umetnosti i tehničke kulture, kao i druga pokretna stvar u njima od posebnog kulturnog i istorijskog značaja (čl. 19.).

U kontekstu zaštite kompleksa manastira Studenica i njegove okoline treba spomenuti i pojam prostorno kulturno-istorijske celine. Takvu celinu čine urbano ili ruralno naselje ili njihovi delovi, odnosno prostor sa više nepokretnih kulturnih dobara od posebnog kulturnog i istorijskog značaja (čl. 20.). Iako manastirski kompleks i okolina nisu

zaštićeni i kao prostorno kulturno-istorijska celina, ne treba isključiti mogućnost da takva zaštita nekada bude uspostavljena, posebno ako se u okviru manastirskog poseda ili u njegovoj okolini otkrije još neko nepokretno kulturno dobro.

Pošto oko manastira Studenica ima nekoliko arheoloških nalazišta, treba istaći da Zakon o kulturnim dobrima ista definiše kao delove zemljišta ili površine pod vodom koja sadrže ostatke građevina i drugih nepokretnih objekata, grobnih i drugih nalaza, kao i pokretne predmete iz ranijih istorijskih doba, a od posebnog su kulturnog i istorijskog značaja (čl. 21.). Prethodnu zaštitu uživaju: 1) nekropole i lokaliteti s arheološkim, istorijskim, etnološkim ili prirodnjačkim sadržajem; 2) stara jezgra gradova i naselja; 3) graditeljski objekti, celine i delovi graditeljskih objekata sa istorijskim ili arhitektonskim vrednostima; 4) spomenici i spomen obeležja posvećeni značajnim događajima i ličnostima; 5) kuće u kojima su rođene ili su u njima radile zaslužne i istaknute ličnosti i stvari koje su im pripadale i 6) zgrade i mesta u prirodi vezani za značajne istorijske događaje (čl. 27.).

Mere zaštite kulturnih dobara obuhvataju: 1) bliže uslove čuvanja, održavanja i korišćenja kulturnog dobra; 2) tehničko-zaštitne mere radi obezbeđivanja od oštećenja, uništenja i krađe; 3) način obezbeđivanja korišćenja i dostupnosti kulturnog dobra javnosti; 4) ograničenja i zabrane u pogledu raspolažanja kulturnim dobrom i njegove upotrebe, u skladu sa zakonom; 5) ograničenja, odnosno zabrane izvođenja određenih građevinskih radova, promene oblika terena i korišćenja zemljišta u okviru zaštićene okoline kulturnog dobra, kao i promene namena pojedinih kulturnih dobara, i 6) uklanjanje građevinskog ili drugog objekta čije postojanje ugrožava zaštitu ili korišćenje kulturnog dobra. Mere zaštite utvrđuju se i za zaštićenu okolinu nepokretnog kulturnog dobra (čl. 54.).

Delatnost zaštite kulturnih dobara čine: 1) istraživanje i evidentiranje dobara koja uživaju prethodnu zaštitu; 2) predlaganje i utvrđivanje kulturnih dobara; 3) vođenje registra i dokumentacije o kulturnim dobrima; 4) pružanje stručne pomoći na čuvanju i održavanju kulturnih dobara njihovim sopstvenicima i korisnicima; 5) staranje o korišćenju kulturnih dobara u svrhe određene zakonom; 6) predlaganje i praćenje sprovođenja mera zaštite; 7) prikupljanje, sređivanje, čuvanje, održavanje i korišćenje pokretnih kulturnih dobara; 8) sprovođenje mera tehničke i fizičke zaštite; 9) izdavanje publikacija o kulturnim dobrima i rezultatima rada na njihovoj zaštiti; 10) izlaganje kulturnih dobara, organizovanje predavanja i drugih prigodnih oblika kulturno-obrazovne delatnosti i 11) drugi poslovi u toj oblasti (čl. 65.).

uživa prethodnu zaštitu ili ako je tom prilikom devastirano arheološko nalazište ili nepokretno kulturno dobro, odnosno dobro koje uživa prethodnu zaštitu ili ako je prilikom izvođenja ovih radova korišćena oprema ili uredaj za otkrivanje i pro-nalaženje arheoloških predmeta, kazna obuhvata zatvor od 6 meseci do 5 godina i novčanu kaznu.

Uništavanje kulturnih dobara je krivično delo protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Delo čini lice koje kršeći pravila međunarodnog prava za vreme rata ili oružanog sukoba, uništava kulturne ili istorijske spomenike ili druga kulturna dobra ili verske objekte ili ustanove ili objekte koji su namenjeni nauci, umetnosti, vaspitanju ili humanitarnim ciljevima ili naredi da se takva dela vrše. Za njega je propisana kazna zatvora od 3 do 15 godina. Ako je uništen objekat koji je kao kulturno dobro pod posebnom zaštitom međunarodnog prava, počinilac će se kazniti zatvorom od 5 do 15 godina.

Za arheološka istraživanja zadužen je Zavod za zaštitu spomenika kulture, a čuvanje arheološke građe povereno je Narodnom muzeju Kraljeva [19].

Projekti bitni za konzervaciju i restauraciju manastira i okoline podležu proveri, odobravanju i nadzoru Sektora za kulturno nasleđe Ministarstva kulture i informisanja [20].

UNESCO upozorava da treba posvetiti pažnju otklanjanju pretnji i rizika po očuvanje manastira. Naime, kako UNESCO procenjuje, pritisak na životnu sredinu i broj stanovnika u okolini manastira mogu ugroziti ovo kulturno dobro. Pored toga, UNESCO ističe da zabrinutost izaziva i akumulacija vode u blizini manastirskog kompleksa [4].

JP „Elektroprivreda Srbije“ i „SECI Energia S.p.A.“ iz Italije, formirali su zajedničko privredno društvo „Ibarske hidroelektrane“ za proizvodnju električne energije na Ibru [21]. Institut za vodo-privedu „Jaroslav Černi“ izradio je Prethodnu studiju opravdanosti sa Generalnim projektom 2011., a Studiju opravdanosti sa Idejnim projektom 2013. [22].

Akumulacije imaju i veliki potencijal za apsorbovanje akcidentnih zagađenja, od zagađivača na uzvodnom delu sliva i od magistralne saobraćajnice i železnicke pruge [21].

Izveštaj navodi da su čak 34 „grinfield“ projekta u Srbiji locirana u zaštićenim zonama, a neki od njih odnose se na kaskadne hidroelektrane na Ibru [24].

Moguće lokacije za izgradnju malih hidroelektrana i potencijalna proizvodnja električne energije određeni su u Katastru malih hidroelektrana Srbije iz 1987. Prema Katastru, na reci Studenici, koja je istoimenom manastiru mnogo bliža od reke Ibar, postoji 36 mesta podobnih za izgradnju

hidroelektrana. Neka su u opštini Kraljevo, a neka u opštini Ivanjica [25].

U Katastru nisu uzeta u obzir ograničenja prostekla iz upravljanja režimom voda, vodosnabdevanja, kanalisanja i sanitарне zaštite voda i zaštite prirodnih i kulturno istorijskih vrednosti. Zbog toga, kao i usled promena hidrologije rečnih tokova i korišćenja prostora u proteklih 25 godina, u Prostornom planu Srbije utvrđeno je da Katastar predstavlja dokumentacionu podlogu, dok se hidroelektrane grade na osnovu tehničke dokumentacije, u skladu sa pravilima gradnje i prostornim planovima područja posebne namene i jedinica lokalne samouprave, kao i vodnim uslovima i interesima zaštite prirode [26].

U Prostornom planu područja posebne namene sistema hidroelektrana na Ibru iz 2012. [23] se ističe da je na području Kraljeva i opštine Raška međunarodna kulturna staza sa nepokretnim kulturnim dobrima: Studenicom, Rasom i Sopoćanima. U Planu se navodi da je Studenica 12 km udaljena od zone realizacije sistema, da oblik prilezne doline i položaj manastira stvaraju povoljnu mikroklimu u zoni manastirskog kompleksa, te da planirani radovi na Ibru nemaju geofizički ili upravljački uticaj na nega. Ipak, treba imati u vidu da ovi uticaji ne moraju biti neposredni i preduprediti moguća posredna negativna dejstva ugrožavanja životne sredine na očuvanje celokupnog manastirskog kompleksa.

ZAKLJUČAK

Za zaštitu manastirskog kompleksa Studenica zaduženo je nekoliko subjekata. Održavanje poseda finansiraju: Srpska pravoslavna crkva, Republika Srbija i grad Kraljevo. Zavod za zaštitu spomenika kulture Srbije i Zavod za zaštitu spomenika kulture Kraljeva nadležni su za preventivnu zaštitu, konzervaciju, restauraciju i predstavljanje manastira.

Zavod za zaštitu spomenika kulture odgovoran je za pripremu plana upravljanja manastirskim kompleksom na kome se radi od 2011. Očuvanje izuzetne univerzalne vrednosti manastira nije moguće bez primene: plana upravljanja posedom, prostornog plana grada Kraljeva i master plana za područje koje okružuje manastirski kompleks, kao i zvaničnog programa monitoringa. Naime, procene su da bi usled izgradnje kaskade protočnih hidroelektrana na deonici Ibra između Raške i Kraljeva moglo doći do blagog pogoršanja kvaliteta vode nizvodno od sistema. U najtoplijem delu godine može se očekivati blago povećanje temperature vode. Koncentracije rastvorenog kiseonika u vodi će izvesno biti niže. Ali, očekuje se i da će jezera biti neka vrsta prečišćivača za nizvodne korisnike.

U istraživanju „Finansiranje hidroenergije u zaštićenim područjima u Jugoistočnoj Evropi“, kao dela kampanje „Sačuvajmo plavo srce Evrope“ organizacije „EuroNatur“ i „Riverwatch“, ističu da je ovaj region preplavljen projektima gradnje hidroelektrana koji ugrožavaju životnu sredinu. Veliki broj takvih projekata lociran je u zaštićenim regijama.

Nezavisno od planiranih ili mogućih projekata izgradnje hidroelektrana u daljoj ili bližoj okolini manastira Studenica, pažnju treba posvetiti spečavanju dejstava negativnih antropogenih i tehnogenih faktora na životnu sredinu koja okružuje manastirski kompleks. Zaštita se obezbeđuje preventivnim i represivnim delovanjem u skladu sa propisima. U tom smislu na multisektorskom nivou treba podsticati: 1) monitoring „rizičnih“ aktivnosti; 2) blagovremeno intervenisanje povodom uočenih nepravilnosti ili nezakonitosti; 3) poštovanje mera zaštite; 4) izradu i revidiranje studija procene uticaja na životnu sredinu. Treba ukazati i na zavisnost manastirskog kompleksa kao kulturno-pejzažne celine od stanja životne sredine u njegovoj okolini, i njegovu podložnost antropogenim i tehnogenim faktorima koji je pogađaju.

LITERATURA

- [1] Odluka Skupštine Opštine Kraljevo o utvrđivanju granica neposredne okoline i zaštiti prirodnog prostora manastira Studenica, br. 350-22/88 od 29.12. 1988., Službeni list Opštine Kraljevo br. 13/1988.
- [2] Sveti Sava: Sabrani spisi, Studenički tipik (izvodi), http://www.rastko.org.rs/knjizevnost/liturgicka/svsav_a-sabrana/svsava-sabrana_05_c.html, 20.02.2016.
- [3] Nacionalni centar za digitalizaciju, Spomenici kulture u Srbiji, manastir Studenica, <http://spomenickultura.mi.sanu.ac.rs/spomenik.php?id=524>
- [4] UNESCO World Heritage List, Studenica Monastery, <http://whc.unesco.org/en/list/389/>
- [5] Nacionalni centar za digitalizaciju, Spomenici kulture u Srbiji, Donja Savina isposница
- [6] Rešenje o utvrđivanju manastira Studenica za nepokretno kulturno dobro-spomenik kulture broj 421/47 od 25. 10. 1947.
- [7] Odluka o utvrđivanju nepokretnih kulturnih dobara od izuzetnog i od velikog značaja, Službeni glasnik SRS, br. 14/1979.
- [8] Centralni register Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture, baza nepokretnih kulturnih dobara, Manastir Studenica <http://www.spomenici-heritage.gov.rs/>
- [9] Rešenje Sekretarijata za skupštinske poslove, društvene službe i opštu upravu Skupštine opštine Kraljevo o stavljanju pod zaštitu države stabla zelenike ili božikovine (*Ilex aquifolium*) u dvorištu spomenika kulture manastira Studenice, br. 633/3 od 30.10.1970.
- [10] Uredba o utvrđivanju Prostornog plana područja posebne namene Parka prirode Golija, Službeni glasnik RS, br. 16/2009.
- [11] Prostorni plan grada Kraljeva, 11.03.2011., br. 011-1/2011-II, <http://www.kraljevo.org/cms/mesto>
- [12] Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, Službeni list FNRJ - dodatak, br. 4/1956.
- [13] Konvencija o merama za zabranu i sprečavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori, br. 50/1973.
- [14] Konvencija za zaštitu svetske kulturne i prirodne baštine, Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori, br. 56/1974.
- [15] Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti arheološkog nasleđa (revidirane), Službeni glasnik RS, br. 42/2009
- [16] Zakon o potvrđivanju konvencije o zaštiti arhitektonskog nasleđa Evrope, Službeni list - Međunarodni ugovori, br. 9/1990.
- [17] Zakon o kulturnim dobrima, Službeni glasnik RS, br. 71/1994, 52/2011 i 99/2011.
- [18] Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014.
- [19] Narodni muzej Kraljevo, arheološka zbirka <http://nmkv.rs/>
- [20] Sektor za kulturno nasleđe Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije: http://www.kultura.gov.rs/lat/zastita-kulturnog-nasledja/o_sektoru
- [21] Jaćimović, N., Kostić, D., Grašić, S., Nenadić, N. (2014) Analiza uticaja izgradnje sistema HE na Ibru na kvalitet vode, Vodoprivreda, 46, p. 163-178.
- [22] Institut za vodoprivredu "Jaroslav Černi" (2013) Sistem HE na Ibru - Studija o proceni uticaja na životnu sredinu, Beograd: Institut za vodoprivredu "Jaroslav Černi".
- [23] Uredba o utvrđivanju prostornog plana područja posebne namene hidroelektrana na Ibru, Službeni glasnik RS, br. 58/2012.
- [24] EurActiv Srbija (2016) Niču hidroelektrane u zaštićenim zonama u JIE, objavljeno: 01.02.2016. <http://www.euractiv.rs/odrzivi-razvoj/9501-ni- hidroelektrane-u-zatienim-zonama-u-jie->
- [25] Katastar malih hidroelektrana u Srbiji <http://www.elektrorsbija.rs/me/images/dokumenti/Katistar%20MHE%20u%20Srbiji.pdf>
- [26] Zakon o prostornom planu Republike Srbije od 2010. do 2020., Službeni glasnik RS, br. 88/2010.

IZVOD

PRAVNA ZAŠTITA AMBIJENTALNIH CELINA OD NEGATIVNIH TEHNOGENIH UTICAJA: PRIMER MANASTIRA STUDENICA

Čovečanstvo tokom svog tehnološkog i demografskog razvoja na razne načine i intenzivno narušava i ugrožava sveukupnu životnu sredinu uključujući i one delove prostora koje nazivamo ambijentalnim celinama. Tu spadaju: prirodne prostorne celine i prostorne celine koje sadrže najmanje jedan proizvod ljudskog rada, ali često i više njih, i najčešće su od kulturno istorijskog značaja. Među ovakvim ambijentalnim celinama posebno mesto zauzimaju one od istovremeno istorijskog ali i sakralnog značaja.

Kako potrebe ljudskih zajednica rastu tako se naselja i njihovi delovi na različite načine približavaju posmatranim prostorima, odnosno celinama. Otuda je međunarodna zajednica krajem šezdesetih godina dvadesetog veka shvatila da prirodnim i radom stvorenim vrednostima životne sredine, a posebno onim od kulturnoškog značaja, valja pružiti adekvatnu zaštitu. To podrazumeva sledeće 2) na praktičnom nivou, što zahteva formiranje adekvatnih normativnih tvorevina, ali i stvaru, a ne samo formalnu, zaštitu.

Prostor Republike Srbije je poslednjih nekoliko decenija bio izložen različitim poteškoćama usled tranzicije i oružanih sukoba. Ipak, značajan broj kulturnih dobara posebno je izdvojen i sačuvan. Neka od tih kulturnih dobara stekla su status kulturnih dobara od međunarodnog značaja i postala deo svetske kulture baštine.

Zbog toga su u fokusu ovog istraživanja sledeća pitanja: 1) mimodopski uticaji privrednog razvoja na ova kulturna dobra i 2) povrede i ugrožavanja kulturnih dobara usled ratnih dešavanja, budući da i jedne i druge okolnosti proizvode neželjene tehnogene uticaje, privremenog ili trajnog karaktera. Takođe ističemo da je upravo radom nauke više puta zaustavljen neželjeni tehnogeni a u srži klimatski uticaj promena karakteristika prostora na pojedine od ovakvih celina, primera radi, unutar Republike Srbije na manastir Studenicu i njegovu okolinu.

Ključne reči: ambijentalne celine, vrste, značaj, uticaji, pravni osnovi zaštite, primeri.

ABSTRACT

LEGAL PROTECTION OF AMBIENT UNITS FROM NEGATIVE TECHNOGENIC IMPACTS: EXAMPLE OF STUDENICA MONASTERY

Throughout its technological and demographic development, humankind has been intensively and in various manners violating and endangering the entire environment, including those spatial areas that are called ambient units. These include: natural spatial units and spatial units that contain at least one product of human labor, which usually are of historical importance. Among these ambient units, special place belongs to those that at the same time have both –historical as well as sacral significance.

Together with the increase of needs of human communities, settlements and there parts are getting closer to these ambient, i.e. spatial units in different ways. That is the reason why, during the seventh decade of the twentieth century, international community realized that natural and human-made values of environmental and particularly those of environmental importance deserve adequate protection. The aforementioned refers to the following types of protection: 1) formal or legal level of protection – through creating adequate normative frameworks and 2) protection on practical level, which includes the creation of adequate mechanisms and conditions for their actual and not only formal protection.

In the past couple of decades, the territory of the Republic of Serbia has been exposed to various difficulties due to transition and armed conflicts. However, a significant number of cultural goods has been singled out and preserved. Some of these cultural goods have obtained the status of cultural goods of international importance and have become a part of world cultural heritage. Therefore, the following questions are in the focus of this research: 1) the impacts of economic development on these goods in the times of peace and 2) destruction and endangering of cultural goods during wars, since both of these circumstances produce negative temporary or permanent technogenic impacts.

Keywords: ambient units, types, importance, influence, legal grounds of protection, examples.